

provincie **HOLLAND**
ZUID

GS brief aan Provinciale Staten

Postadres Provinciehuis
Postbus 90602
2509 LP Den Haag
T 070 - 441 66 11
www.zuid-holland.nl

Datum
Zie verzenddatum linksonder

Ons kenmerk
PZH-2018-664624781
(DOS-2016-0006773)

Bijlagen
6

Aan Provinciale Staten

Onderwerp

Terugkoppeling acties Erfgoedmonitor en Moties 760
'Vereenvoudiging procedures bij herbestemming t.b.v.
wonen' en 761 'Versnelling van herbestemming van
erfgoed'

Geachte Statenleden,

Zoals wij u hebben toegezegd wordt u geïnformeerd over de resultaten van de acties naar aanleiding van de bespreking van de Erfgoedmonitor Zuid-Holland in de commissie Bestuur en Middelen van 6 september 2017. In deze brief informeren wij u tevens over de uitwerking van Motie 760 *Vereenvoudiging procedures bij herbestemming t.b.v. woningen en appartementen* (bijlage 1) en Motie 761 *Versnelling van herbestemming van erfgoed in Zuid-Holland* (bijlage 2).

Op 21 april 2017 bent u door middel van een brief geïnformeerd over de resultaten van de Erfgoedmonitor Zuid-Holland en over de acties die wij willen ondernemen om de restauratieachterstand bij rijksmonumenten terug te dringen en herbestemming ervan te bevorderen (bijlage 3). In de Statencommissie Bestuur en Middelen van 6 september 2017 is gesproken over de inhoud van deze brief.

Op 15 maart 2018 ontving u de brief *Toelichting op de behandelvoorstellen voor Motie 760 en 761* (bijlage 4). Vanwege de inhoudelijke raakvlakken tussen de toezeggingen in de brief Erfgoedmonitor Zuid-Holland en de uitwerking van beide moties, worden de resultaten van de toegezegde acties gecombineerd in voorliggende brief.

Erfgoedmonitor

Conform de Beleidsvisie Cultureel erfgoed en Basisvoorzieningen Cultuur 2017-2010 wordt, ten behoeve van een totaal overzicht van de restauratie- en herbestemmingsbehoefte van

rijksmonumenten, periodiek een Erfgoedmonitor uitgevoerd. De Erfgoedmonitor Zuid-Holland is een digitale monitor met actuele kwantitatieve en kwalitatieve informatie over restauratie en herbesteding van rijksmonumenten in Zuid-Holland. Dit vormt een belangrijk instrument om gefundeerde beleidskeuzes voor de komende jaren te kunnen maken.

Eind 2016 heeft voor het eerst deze monitoring plaats gevonden, met financiële steun van het Rijk (in casu de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, RCE). Tussen Rijk en provincies is afgesproken dat de monitor elke vier jaar wordt geactualiseerd, zodat in 2020 alle provincies over actuele data beschikken. De RCE gebruikt de geaggregeerde gegevens van alle provinciale monitors voor haar landelijke Erfgoedmonitor.

Inmiddels hebben alle provincies hun rijksmonumenten laten monitoren en zijn diverse provincies bezig met de actualisatie. Ook Zuid-Holland is recent gestart met het actualiseren van de data, hierbij worden deze jaarlijks administratief geactualiseerd en wordt jaarlijks 1/3 van het monumentenbestand gefotografeerd en beoordeeld. Eind 2020 is daarmee de actualisatie compleet en kunnen we een vergelijking maken van de data ten opzichte van het startjaar 2016. Jaarlijks levert de monitor een indicatief percentage ten behoeve van de nieuwe beleidsindicator in de Begroting 2018 voor de kerntaak culturele infrastructuur en monumentenzorg: 'beleidsindicator restauratievolume'. De monitor levert hiervoor het percentage rijksmonumenten (exclusief die met oorspronkelijke functie woonhuis) weergegeven naar de staat van het casco (categorie 'matig' en 'slecht').

In IPO-verband wordt momenteel uitgezocht op welke wijze de gegevens kunnen worden gedeeld met externen, waarbij rekening wordt gehouden met de recent aangescherpte privacywetgeving.

Toezeggingen

De brief Erfgoedmonitor Zuid-Holland van 21 april 2017 richtte zich op de algemene uitkomsten van de Erfgoedmonitor en op de uitkomsten per monumentcategorie. In de GS-brief van 15 maart 2018, *Toelichting behandelvoorstellen Motie 760 en Motie 761*, is opgenomen hoe we herbesteding van leegstaande monumenten in Zuid-Holland gaan stimuleren.

De acties om de restauratieachterstand bij rijksmonumenten terug te dringen en de herbesteding ervan te bevorderen zijn samen te vatten in de volgende onderwerpen:

1. stimuleren van restauratie en herbesteding door provinciale subsidies;
2. delen van kennis en netwerken;
3. stimuleren van herbesteding van monumenten via planologisch kader;
4. out-of-the-box voorstellen voor herbesteding ontwikkelen;
5. acties op maat per monumentcategorie: religieus erfgoed, buitenplaatsen, agrarisch erfgoed en industrieel erfgoed.

1. Stimuleren van restauratie en herbesteding door provinciale subsidies

- In 2018 zijn de *Subsidieregeling restauratie rijksmonumenten Zuid-Holland 2013* en de *Subsidieregeling erfgoedlijnen Zuid-Holland* geëvalueerd. U wordt hierover separaat schriftelijk geïnformeerd ten behoeve van de Statencommissie van 7 november 2018.

- De Randstedelijke Rekenkamer (RRK) heeft in 2018 een onderzoek uitgevoerd naar restauratie van rijksmonumenten. De conclusies en de aanbevelingen uit het onderzoek zijn op 10 oktober 2018 met u besproken.
- Jaarlijks financiert de provincie circa acht adviezen op maat ten behoeve van de herbestemming van monumenten. In de afgelopen jaren is onder andere een analyse uitgevoerd van de toekomstige gebruiksmogelijkheden van het R.K. kerkcomplex Joannes de Dooper te Pijnacker. Deze mogelijkheden zijn uiteengezet in drie scenario's die inzicht geven in een duurzaam gebruiks- en exploitatiemodel. Ook is met subsidie van de provincie een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden voor herbestemming van de landschuurtjes in de Bollenstreek.

2. Delen van kennis en netwerken

- In 2017 en 2018 zijn twee netwerkbijeenkomsten georganiseerd met als doel het bijebrengen van vraag en aanbod van leegstaande monumenten. Op 31 augustus 2017 is in de Caballerofabriek gestart met de netwerkbijeenkomst *Monumenten in beweging* voor ontwikkelaars, overheden, experts en geïnteresseerden. Er werd een top 6 aan kansrijke her te bestemmen monumenten gepresenteerd. Ook werd geïnformeerd over de 10-geboden voor herbestemming en over verschillende financieringsmogelijkheden voor herbestemming van monumenten. Op 23 mei 2018 is, samen met Rotterdam Delta en de TU Delft, een tweede netwerkbijeenkomst georganiseerd, *Ruimte voor industrieel erfgoed*, die gericht was op een top 5 van industrieel erfgoed met kansen voor transitiemogelijkheden. Als gevolg van deze netwerkbijeenkomsten zijn verschillende monumenten geholpen in hun verdere ontwikkeling en zijn er nieuwe contacten gelegd. Op 21 november 2018 staat de volgende netwerkbijeenkomst gepland, die in het teken staat van agrarisch erfgoed.
- In 2017 en 2018 zijn in opdracht van de provincie Zuid-Holland zes expertmeetings (of werksessies) ten behoeve van de versnelling van de herbestemming van monumenten georganiseerd door Erfgoedhuis Zuid-Holland. Tijdens deze meetings werken experts op het gebied van herbestemming samen met betrokken partijen aan concrete oplossingen voor de herbestemming van een of meerdere monumenten binnen een gebied. Door deze meetings zijn deze casussen veelal weer een stapje verder gebracht in het complexe herbestemmingsproces.
Een voorbeeld hiervan is de in 2017 georganiseerde gebiedsgerichte werksessie in de Koningin Wilhelminahaven in Vlaardingen. Tijdens deze expertmeeting genereerden 'herbestemmingsexperts' samen met betrokkenen ideeën voor het op gang brengen van de herontwikkeling in de Koningin Wilhelminahaven.
In 2018 heeft een expertmeeting plaatsgevonden in de Onze Lieve Vrouwe ten Hemelopneming kerk te Voorburg. Deze leegstaande kerk met pastorie verkeert in slechte staat. Sinds 2008 is gezocht naar een nieuwe bestemming passend bij de wens van de Rooms-Katholieke kerk (zo dicht mogelijk bij het oorspronkelijke kerkelijke gebruik). Samen met experts zijn diverse ideeën gegenereerd voor toekomstig gebruik van kerk en pastorie.
In het najaar van 2018 volgt een gebiedsgerichte werksessie over het terrein van Schokbeton in Zwijndrecht. Deze locatie was onderwerp tijdens de netwerkbijeenkomst

Ruimte voor industrieel erfgoed op 23 mei 2018. Een van de conclusies van deze bijeenkomst was dat er een uitgebreidere werksessie zou moeten worden georganiseerd rondom dit terrein om te bepalen welke mogelijkheden er zijn voor toekomstig gebruik van (een deel van) de panden en het gebied. Dit zal onderwerp zijn van de geplande bijeenkomst.

3. Stimuleren van herbestemming van monumenten via planologisch kader

- In de GS-brief van 15 maart 2018 *Toelichting op behandelvoorstellen Motie 760 en Motie 761* is uitgebreid ingegaan op de mogelijkheden die ons planologisch kader biedt voor de herbestemming van monumenten, zoals bij de Ladder voor Duurzame Verstedelijking en bij woningbouwprogramma's. In het kader van het overleg dat de provincie twee keer per jaar met gemeenten voert, wordt aandacht besteed aan deze mogelijkheden.
- In het kader van het Verstedelijkingsprogramma heeft vastgoedadviesbureau Fakton een verkenning uitgevoerd naar de versnellingsmogelijkheden voor geplande woningbouw en vermindering van leegstand in alle gemeenten van Zuid-Holland tot 2025. Hiervoor zijn gemeenten in Zuid-Holland en ontwikkelaars gevraagd naar de belemmeringen die worden ervaren bij het realiseren van woningbouw. De conclusies uit dit rapport zijn gedeeld tijdens de Verstedelijkingsconferentie op 4 oktober 2018. Uit het onderzoek kwam een pallet van knelpunten naar voren waarvan de belangrijkste zijn:
 - de besluitvorming bij de provincie werkt vertragend en mist integraliteit;
 - de huidige systematiek voor het bepalen van de plancapaciteit en de verdeling daarvan tussen en binnen de regio's is te bewerkelijk en te weinig flexibel;
 - gemeenten worstelen breeduit met capaciteitsproblemen en een gebrek aan kennis en kunde.

De acties die de provincie Zuid-Holland naar aanleiding van het rapport zal uitvoeren, zoals de inzet van een vliegende brigade in het kader van het programma Slim Ruimtegebruik en het bieden van kennis, inspiratie en expertise, sluiten goed aan bij onze inzet op het gebied van herbestemming van monumenten. De inzet van de aanjagers herbestemming en de mogelijkheden voor versnelling van woningbouw door benutting van monumenten worden hierin integraal meegenomen. De aanjagers zullen ook eventuele specifiek voor erfgoed knellende regelgeving die zij in hun werkzaamheden tegenkomen inventariseren en terugkoppelen.

4. Out-of-the-box voorstellen voor herbestemming ontwikkelen

- In de zomer van 2018 is in opdracht van de provincie een team van drie aanjagers aangesteld, elk met een focus op een van de categorieën religieus, industrieel of agrarisch erfgoed. U bent hierover geïnformeerd met een lid-GS brief van 10 juli 2018, *Verdeling Rijksmiddelen grote restauratieopgaven en aanjagers herbestemming* (bijlage 5). Het aanjaagteam gaat met onze kennis uit de Erfgoedmonitor in gesprek met marktpartijen en gemeenten om te komen tot een goede benutting van de leegstaande monumenten. De aanjagers worden bekostigd uit het herbestemmingsbudget.

- In het kader van het Startup in Residence programma zijn twee startups in mei 2018 begonnen met het uitwerken van hun idee om de herbestemming van monumenten te stimuleren: 'Cittamap' en 'MoNEWment':
 - **Cittamap** ontwikkelt een online applicatie, waarmee leegstaand cultureel erfgoed in Zuid-Holland beter in kaart wordt gebracht. De applicatie koppelt informatie over monumenten met open data uit de omgeving, zoals bestemmingsplan, demografie, inkomen, toegankelijkheid, parken etc. Ook is er een relatie gelegd met de kanskaart van Slim ruimtegebruik. Door informatie integraal samen te brengen is de applicatie een middel om te bepalen of en in welk monument het beste kan worden geïnvesteerd.
 - **MoNEWment** houdt de ontwikkeling van een online platform in dat monumenten en mensen bij elkaar brengt. Kennis van monumenten, de vraag naar ruimte en het aanbod van monumenten komen bij elkaar in een netwerk. Onderdelen zijn haalbaarheid, stakeholders en gebruikersanalyse, successen en valkuilen, businessmodel, projectmanagement etc. Doel is om een match te vinden tussen een monument en een groep mensen om een monument te vullen en te financieren. Het project is vooral gericht op het vinden van particulieren/ gebruikers voor monumenten.

Beide tools kunnen behulpzaam zijn bij het matchen van vraag en aanbod, omdat de omgeving van leegstaande monumenten beter in beeld komt en meer gebruikers betrokken worden bij het erfgoed. De eerste versies van beide tools werden gelanceerd tijdens het Festival van de Toekomst op 13 september 2018.

5. Acties op maat per monumentcategorie

Religieus erfgoed

Er is overleg gevoerd over herbestemming en afstoting van kerkgebouwen en ook over samenwerking tussen de provincie en kerkeigenaren en –beheerders, gemeenten en andere betrokkenen, zoals het Bisdom Rotterdam, de Protestantse Kerk in Nederland (PKN), de gemeenten Rotterdam, Den Haag, Leiden en het Platform Religieus Erfgoed Zuid-Holland. Met de aanbager religieus erfgoed van de provincie zijn afspraken gemaakt om in samenwerking met kerkeigenaren en –beheerders en gemeenten van bepaalde kerkgebouwen om concrete herbestemmingen te gaan realiseren in de periode 2018-2019. Binnen IPO is met Rijk, gemeenten, eigenaren en particuliere organisaties overlegd over een gezamenlijk aanpak voor behoud en afstoting van kerkgebouwen. Onderliggend programma is *De Verbinding (2018-2021)* met als doelstelling: totstandkoming van integrale kerkvisies, ontwikkeling van een ondersteunende kennisinfrastructuur en bevordering van toegankelijkheid, duurzame exploitatie en draagvlak.

Landgoederen en buitenplaatsen

Elk kwartaal komen landgoedeigenaren en -beheerders bijeen in de erfgoedtafel Landgoederenzone. De erfgoedtafel streeft naar behoud van de cultuurhistorische waarde van de landgoederen en buitenplaatsen en de landgoederenzone als geheel. Hiervoor wordt ingezet op restauratie van gebouwen en parken, het versterken van de zichtbaarheid van de landgoederen, het vergroten van de samenhang tussen de landgoederen binnen de zone en het vergroten van de economische dragers van de landgoederen.

Agrarisch erfgoed

In opdracht van de provincie is in de eerste helft van 2018 een onderzoek uitgevoerd naar de vraag waarom er sinds de start in 2013 van de *Subsidieregeling restauratie rijksmonumenten Zuid-Holland* nauwelijks subsidieaanvragen worden ingediend voor agrarische objecten. Dit onderzoek is uitgevoerd door agrarisch onderzoeksbureau Helsdingen. Uit het onderzoek blijkt dat de provinciale subsidieregelingen vaak onbekend zijn bij eigenaren. Ook is geconstateerd dat informatie over de regelingen moeilijk vindbaar is. Belangrijke oorzaak van het gering aantal aanvragen is dat eigenaren van agrarische objecten, in tegenstelling tot andere categorieën erfgoed, vaak particulieren zijn. Zij vinden de aanvraagprocedure ingewikkeld en zouden gebaat zijn bij meer hulp en ondersteuning vanuit de provincie. De conclusies en aanbevelingen uit het onderzoeksrapport zijn gebruikt voor de evaluatie van de subsidieregelingen, waarover u als gezegd separaat schriftelijk wordt geïnformeerd ten behoeve van de Statencommissie van 7 november 2018. De verwachting is dat met de komst van de aanjager agrarisch erfgoed het aantal aanvragen vanuit het agrarische erfgoed zeker zal stijgen.

Industrieel erfgoed

Maritiem industrieel erfgoed maakt een belangrijk onderdeel uit van de erfgoedlijn Waterdriehoek. Met de aangescherpte ambitie van deze erfgoedlijn (naar aanleiding van de kwaliteitsslag uit 2017) is er een versterkte focus op het industriële erfgoed langs de rivieren in de Waterdriehoek.

Naar aanleiding van de netwerkbijeenkomst *Ruimte voor industrieel erfgoed* op 23 mei 2018 en uw verzoek in motie 814 *Doorontwikkeling erfgoedlijnen*, zal in 2018 nader onderzoek worden gedaan naar het ontwikkelen van een nieuwe erfgoedlijn rondom het maritiem industrieel erfgoed langs de rivieren tussen Hoek van Holland en Gorinchem. U bent met de GS-brief van 11 september 2018, *Behandelveorstel motie 814 Doorontwikkeling erfgoedlijnen*, geïnformeerd over het behandelvoorstel voor motie 814 (bijlage 6).

Tijdens de eerder genoemde netwerkbijeenkomst *Ruimte voor industrieel erfgoed* van 23 mei 2018 is nader ingegaan op gebiedsontwikkeling, financiële en planologische mogelijkheden en transformatiekansen ten aanzien van industrieel erfgoed. De aanjager voor industrieel erfgoed zet zich tevens in voor de herstemming van industriële rijksmonumenten, vaak ook in complexe gebiedsontwikkeling.

Wij hopen u hiermee voor dit moment voldoende inzicht te hebben gegeven in de concretisering van de toegezegde acties ter stimulering van restauraties en herbestemmingen van rijksmonumenten.

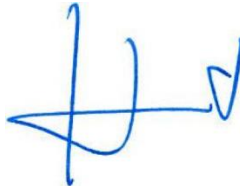
Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
secretaris,

drs. H.M.M. Koek

voorzitter,

drs. J. Smit

Bijlagen:

- Bijlage 1. Motie 760 Van Dobben de Bruijn (VVD) Vereenvoudiging van procedures bij herbestemming t.b.v. woningen en appartementen
- Bijlage 2. Motie 761 Van Dobben de Bruijn (VVD) Versnelling van herbestemming van erfgoed in Zuid-Holland
- Bijlage 3. Brief van gedeputeerde Janssen inzake Erfgoedmonitor Zuid-Holland
- Bijlage 4. Toelichting op behandelvoorstellen Motie 760 en Motie 761
- Bijlage 5. Lid-GS brief Janssen Verdeling Rijksmiddelen grote restauraties
- Bijlage 6. GS brief - Behandelvoorstel motie 814 Doorontwikkeling erfgoedlijnen